

Формування комунікативної компетентності заступника директора закладу загальної середньої освіти

Професіоналізм заступника – це висока кваліфікація в управлінні освітнім процесом, що забезпечує систему науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей, стабільний успіх і розвиток закладу освіти на основі поєднання інтересів учасників освітнього процесу.

Вирішальними факторами професіоналізму діяльності заступника директора закладу освіти з навчально-виховної роботи є:

- комплекс знань (загальнопрофесійних, спеціалізовано-професійних, загальнонаукових, інструментальних, соціально-особистісних), що дозволяє розпізнавати проблеми та знаходити засоби їхнього рішення;
- досвід управлінської діяльності, як комплекс знань та навичок, придбаних у процесах практичної діяльності методом проб і помилок, оцінок та усвідомлення успіху, аналізу промахів і недоликів;
- уміння налагоджувати комунікативні зв'язки, реалізація педагогіки партнерства як одного із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу;
- середовище, як оточення, що розкриває потенціал професіоналізму: це і учасники освітнього процесу і технологія рішення проблем, взаємодія ланок і інформаційне забезпечення.

Відомо, що складником професіоналізму є компетентність, яка, за Законом України «Про освіту» ст.12, це – «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [1].

У загальному вигляді професійну компетентність дослідники розуміють як інтегральну характеристику, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми й типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей та здібностей.

Луценко Л.І зазначає, що «професійна компетентність не обмежується окремими якостями особистості, їх сумою або окремими навичками. Вона відображає не лише потенціал, що має людина та здатність його використовувати, але й породжує нові явища, якості життя та діяльності, що дозволяють людині бути успішною» [5].

Неодмінним компонентом професіоналізму заступника директора з навчально-виховної роботи, а також кожного працівника, в чій обов'язки входить

взаємодія з іншими людьми, є **комунікативна компетентність**. Її зміст визначається специфікою педагогічного колективу і трудової ситуації, а також статусом і соціальною роллю особистості.

Слід зазначити, що за публічним електронним словником української мови слово комунікативний трактується як «**КОМУНІКАТИВНИЙ**, а, е, лінгв. Прикм. до **комунікація** 2. З комунікативною функцією [мовлення] тісно зв'язані функції вираження й впливу» [11].

За твердженням В. Федорова, «комунікація – засіб спілкування та передачі інформації від людини до людини у вигляді повідомлення, мови та параметрів мови» [10].

М. М. Заброцький комунікативну компетентність інтерпретує як «певну інтегральну характеристику спілкування, в якій опосередковано виражаються морально-світоглядні установки особистості» [3].

Доведено, що педагогічна комунікативна компетентність має глибинні джерела, тісно пов'язані з особистісними рисами педагога, мотивами його діяльності, особистісними соціокультурними та комунікативними настановами, ціннісними орієнтирами.

Так, І.В. Когут подає структуру комунікативної компетентності з композицією п'яти компонентів, а саме:

- «індивідуально-особистісного, адже успішність комунікації неможлива без певних особистісних якостей, необхідних індивіду для спілкування;
- мовленнєвого, оскільки без наявності знань мовного апарату і вмінь застосовувати ці знання в мовленні жодна комунікація не буде ефективною;
- інтерактивно-практичного, що відображає всі аспекти взаємодії між людьми;
- полікультурного, який пояснює аспекти взаємодії між різними народами і культурами, що є особливо актуальним в умовах глобалізації сучасного суспільства;
- предметно-інформаційного, що враховує предметний аспект спілкування, а також уміння працювати з інформацією, без чого професіонал не буде компетентним та конкурентоспроможним на ринку праці» [4].

Комунікативна компетентність – словосполучення багатозначне.

Комунікація і компетентність в управлінській діяльності існують у нерозривній єдності.

З точки зору педагогічної риторики, комунікативна компетентність професійної педагогічно-управлінської діяльності розглядається «як уміння керівника використовувати оптимальні засоби мовленнєвого впливу та взаємодії, виховання комунікативного лідера, здатного застосовувати впливову аргументацію в комунікативному процесі, як позитивну і негативну комунікативну валентність у спілкуванні» [8].

Комунікативна компетентність залежить від багатьох факторів, а саме:

- комунікативних інтенцій (утримання в пам'яті сказаного й постійна кореляція плину спілкування з метою мовця, його результатами);
- дотримання комунікативних стратегій (конкретної мети), що дають змогу досягти необхідного результату спілкування;

- знання особистості співрозмовника і зворотного зв'язку в комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей адресата (темпераменту, переваг, звичаїв, уподобань), його соціальних ролей;
- від постійної орієнтації в умовах та ситуації спілкування, підтримання самого процесу і його контроль;
- від навичок та вмінь завершення комунікації, виходу з неї тощо.

Отже, комунікативна компетенція – це сукупність знань про спілкування у різноманітних умовах і обставинах з різними комунікантами, а також знання вербальних і невербальних засад взаємодії, умінь і навичок їх ефективного застосування у конкретній ситуації спілкування в ролі адресанта і адресата.

Комунікативна компетентність, на думку лінгвістів, включає і «мовну компетенцію, і дискурсивну, і соціолінгвістичну, іллокутивну, стратегічну, соціокультурну компетенції» [6].

Тому провідною стає здатність заступника здійснювати гуманістичний підхід в роботі з учасниками освітнього процесу, його висока комунікативна компетентність та вміння встановлювати ділові й доброзичливі стосунки з членами педагогічного колективу. Успіх закладу освіти залежить від багатьох чинників, але насамперед він забезпечується співпрацею відповідальних, ініціативних педагогів та керівників, що базується на вмінні вибудовувати ефективну комунікацію.

Так, за твердженням Л. Майбороди, «до змісту управлінських компетентностей заступника директора з навчально-виховної роботи слід віднести соціально-комунікативну компетентність, яка складається з:

- уміння безконфліктно співпрацювати;
- розуміння інших людей, їхньої індивідуальності, їхніх відмінностей за національними, культурними, релігійними та іншими організаціями;
- уміння спілкуватись усно, письмово рідною та іноземною мовами;
- уміння адаптуватися;
- гнучкості, толерантності, емпатії;
- відкритості світу та навколишньому середовищу» [7].

Комунікативна компетентність заступника директора з навчально-виховної роботи повинна передбачати соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації та психологічне програмування процесу спілкування, опираючись на своєрідність комунікативної ситуації, здійснювати соціально-психологічне управління процесом спілкування в комунікативній ситуації.

Сформована комунікативна компетентність надає можливість заступнику успішно вступати у різного роду (вербальні та невербальні, усні й письмові) контакти для вирішення комунікативних задач (передачі інформації, ведення переговорів, встановлення та підтримки контактів, інші).

До комплексу комунікативних знань та вмінь, що складають комунікативну компетентність фахівця, Стеценко Н.М. відносить наступні:

- «знання норм та правил спілкування (ділового, повсякденного, святкового тощо);
- високий рівень мовленнєвого розвитку, що дозволяє у процесі спілкування вільно передавати і сприймати інформацію;

- розуміння невербальної мови спілкування;
- уміння вступати в контакт з людьми з урахуванням їхніх статевих, вікових, соціокультурних, статусних характеристик;
- уміння вести себе адекватно ситуації та використовувати її специфіку для досягнення власних комунікативних цілей;
- уміння впливати на співрозмовника таким чином, щоб схилити його на свій бік, переконати у силі своїх аргументів;
- здатність правильно оцінити співрозмовника як особистість, як потенційного конкурента або партнера й обирати власну комунікативну стратегію в залежності від цієї оцінки;
- здатність викликати у співрозмовника позитивне сприйняття власної особистості» [9].

Формування комунікативної компетентності заступників є процесом набуття ними соціально-перцептивних характеристик спілкування та майстерності, їх застосування у комунікативній діяльності в процесі управління освітнім процесом. Ці характеристики включають в себе емоційну, когнітивну та поведінкову сфери, які визначають точність і адекватність міжособистісного сприйняття в процесі комунікації.

Комунікативна компетентність заступника директора з навчально-виховної роботи набуває особливого значення у період розвитку міжнародної освітньої мобільності, впровадження діяльнісного підходу в освіті та формування ключових компетентностей учнів, спрямування освітнього процесу на демократизацію взаємовідносин вчителя та учня, що відображається в нових підходах до навчання: реалізації педагогіки партнерства, інтенсифікації впровадження в освітній процес активних методів навчання, які роблять його ефективним і адаптованим до сучасності.

Комунікативна компетентність заступника – це здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з суб'єктами управління; сукупність навичок та вмій, необхідних для ефективного спілкування; ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки.

Комунікативну компетентність заступника директора закладу загальної середньої освіти не можна вважати константною особистісною характеристикою і уявляти її як замкнений індивідуальний досвід.

Комунікативну компетентність можна і необхідно розвивати, зокрема за рахунок самоосвіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, с. 380).
2. Гріншпун І.Б. Введення в психологію. М.: Вид-во Міжнародної педагогічної академії, 1994. С. 135 – 142.
3. Заброцький М. М. До визначення структури комунікативної компетенції педагога. Науковий часопис: Зб. наук. пр. Серія: Психологія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. № 12. Вип. 6 (30). Ч. 1. С. 63 – 71.
4. Когут І.В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя. Е-ресурс//Режим доступу [pnpu.edu.ua > text > disert > dysertatsiia_kohut](http://pnpu.edu.ua/text/disert/dysertatsiia_kohut)
5. Луценко Л.І. Компетентнісна модель підвищення кваліфікації директора школи / Л.І. Луценко // Педагогіка. – 2005. – № 30. – С. 61.
6. Майборода Л. Наукова організація праці заступника директора з навчально-виховної роботи // Менеджмент у роботі заступника директора / упоряд. М.К. Голубенко. К.: Шк. світ, 2009. – (Бібліотека «Шкільного світу»), с.74.
7. Приходько В.М. Комунікативна компетентність керівника навчального закладу//Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Запоріжжя, 2007.
8. Стеценко Н.М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця.
9. Федоров В.Д. Менеджмент закладу освіти, менеджер закладу освіти: психологічні засади. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. – 224 с.
10. УКРЛІТ.ORG. Публічний електронний словник української мови.
11. Е-ресурс//Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnyk>.
12. Мамчур Л.І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки. Е-ресурс//Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/.../1612/>

